

УДК 37. 091.212 : 378

Певна С. Є., к. п. н., викладач кафедри англійської філології

ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

(Україна, м. Старобільськ, пл. Гоголя 1)

Міністерство освіти і науки України

+380955869425

pevnaya.svetlana@gmail.com

СТУДЕНТ ЯК СУБ'ЄКТ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ.

У сучасній ситуації розвитку людини й суспільства особливий науковий інтерес становлять умови вищої освіти, що є діяльним полем реалізації суб'єктної активності особистості студента в період професійної підготовки. Тенденції розвитку сучасної вищої школи дають підстави тлумачити феномен суб'єктності особистості студента, як один із провідних факторів особистісного й професійного становлення. Статтю присвячено розкриттю сутності суб'єктної позиції особистості студента у навчальному процесі вищого навчального закладу та уточненню особливостей, що притаманні категорії суб'єкта в освіті. У роботі наведено результати аналізу наукових джерел стосовно особистісно орієнтованої педагогіки, що надає можливість зробити висновок про те, що теорія навчання, орієнтованого на студента, є провідною в зарубіжній педагогіці та актуальною у педагогіці вищої школи України.

Ключові слова: освітній процес вищої школи, суб'єктна активність особистості студента, професійне становлення студента, гуманізація освітніх процесів, сутність суб'єктної позиції особистості студента, особливості категорії суб'єкта в освіті, саморозвиток і самореалізація студента.

Постановка проблеми, її актуальність та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасний період розвитку цивілізації, коли відбувається її перехід від техногенного до інформаційно-гуманітарного рівня, головною цінністю постають не матеріальні блага, а

володіння інформацією. Природним є зростання ролі людського фактору, значущість суб'єктних якостей особистості, насамперед відповідальності за свій саморозвиток і самореалізацію. У таких умовах актуалізація внутрішнього суб'єктного потенціалу людини стає провідним чинником розвитку не тільки особи, а й суспільства в цілому. Сучасна ситуація, що поєднує умови свободи з усталеністю об'єктивних вимог до людини, змінює її позицію в усіх життєвих сферах, зокрема й в освіті. Завдання освіти полягає у створенні умов для формування студентом особистісних смислів, цінностей і цілей свого розвитку. Реальний результат освіти в цих умовах – розвиток здатності студента – майбутнього професіонала відчувати образ мінливого світу й себе як частини цього світу, готовність і вміння адекватно реагувати в непередбачуваних життєвих та професійних ситуаціях та оперативно формувати в їх контексті відповідну модель діяльності, поведінки.

Особливий науковий інтерес у сучасній ситуації розвитку людини й суспільства становлять умови вищої освіти, що є діяльнісним полем реалізації суб'єктної активності особистості на певному етапі її розвитку, в період професійної підготовки студента до проектування й реалізації фахової діяльності. Характерні для сучасної вищої школи тенденції розвитку дають підстави тлумачити феномен суб'єктності особистості, яка навчається, як один із провідних факторів особистісного й професійного становлення. Відтак, актуальними постають завдання розкриття сутності суб'єктної позиції особистості студента у навчальному процесі вищого навчального закладу та уточнення особливостей, що притаманні категорії суб'єкта в освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Суб'єктна позиція виражається через систему стосунків особистості з людьми, ставлення до світу, до себе. У межах концепції формування суб'єктної позиції студента найбільш актуальним є вивчення суб'єктної позиції у сфері пізнання, один із

виявів якої – уміння вчитися. Нам імпонує думка вчених (А. Кузьмінський, В. Семиченко, В. Слободчиков) про те, що уміння вчитися проявляється не в сумлінному засвоєнні знань, що трансльовані викладачем, а в здатності долати власну обмеженість, змінювати себе, робити себе іншим. За такою здатністю стоїть особливе ставлення до себе – цілісний, позитивний образ “Я – студент” і образ “Я – майбутній професіонал”, які й дають змогу студентові самовизначатися в життєвому світі. Тому суб’єктну позицію студента в даній статті визначаємо крізь призму навчального процесу [4; 9; 10].

Поняття суб’єкта міждисциплінарне, про що говорить його широке використання в різних науках – у філософії, у логіці, в педагогіці, в психології. І часто концепції з різних дисциплін, що трактують це поняття, не лише взаємно доповнюють один одного, але і суперечать одна іншій, надаючи категорії суб’єкта різні значення, наділяючи її різними визначеннями і сенсами. Необхідно відзначити, що коло проблем, пов’язаних із вивченням суб’єктності, росте разом з поглибленням його пізнання. З’являються нові напрями, питання, відкриваються нові сфери дослідження. За твердженням К. Абульханової-Славської, А. Брушлинського, В. Петровського та ін. [1; 6] увага до вивчення суб’єктної проблематики в психологічній і педагогічній науці наразі посилилася та стала однією з найбільш актуальних у всіх людинознавчих науках. До того ж розвиток суб’єктності, суб’єктної позиції особистості аналізують у взаємозв’язку із проблемами її саморозвитку, самоформування, самовдосконалення на основі внутрішніх стимулів і спонукань, що відображає сучасний стратегічний напрям вищої освіти в підтримці та розвитку особистості студента через формування його суб’єктних характеристик (М. Боритко, Є. Ісаєв, В. Слободчиков, В. Семиченко, Є. Шиянов та ін.) [2; 8; 9].

Формулювання цілей статті, постановка завдань. Проблема суб’єктності позиції студента в структурі процесу його професійного становлення – ключова, оскільки, з одного боку, вона є необхідною умовою для реалізації нової концепції розвитку професійної освіти, ухвалені в

державі, а з іншого – найслабшою ланкою, найбільш проблематичною умовою її реалізації. Тому орієнтація на особистісну сутність людини, її розвиток домінує в сучасній педагогіці, що свідчить про гуманізацію освітніх процесів. Педагогічні дослідження збагатили науку потужною сукупністю знань, на базі яких удосконалюють стратегії й умови формування суб'єктності студента в навчальному процесі та розробляють відповідні технології. Учені окреслюють низку складників суб'єктності й умови її формування. Метою статті є розкриття сутності суб'єктної позиції особистості студента у навчальному процесі вищого навчального закладу та уточнення особливостей притаманних категорії суб'єкта в освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи учасників педагогічного процесу через поняття суб'єктності, необхідно уточнити загальні та специфічні особливості, притаманні категорії суб'єкта в освіті. На значущості цієї проблеми для педагогіки наголошував ще А. Дистервег, обґрунтовуючи необхідність брати до уваги різні моменти або предмети, що визначають педагогічну діяльність, а саме: 1) людину, яку навчають, учня-суб'єкта; 2) предмет навчання – навчальну дисципліну – об'єкт; 3) зовнішні умови, у яких перебуває учень, час, місце; 4) учителя, який навчає [3].

Освіта – насамперед двосторонній процес взаємин у діяльності, для яких створюють певні умови. Долучаючись до взаємин у педагогічному процесі, студент постає суб'єктом спілкування, діяльності, пізнання. Перебуваючи в педагогічних відносинах, суб'єкт активно розвивається, у динаміці перебувають його установки світосприйняття та моральні якості, оскільки проходить процес обміну досвідом між студентом та викладачем. Від таких взаємин залежить і формування позиції особистості як суб'єкта навчання. До позиції суб'єкта навчання М. Боритко зараховує світоглядну, професійно-педагогічну і пізнавальну зорієнтованість особистості [2].

Отже, вважаємо доцільним аргументувати важливість становлення та розвитку суб'єктності студента:

- із позиції саморозвитку: суб'єктна позиція є основою саморозвитку особистості, її індивідуальності, без неї процес саморозвитку втрачає сенс;
- із позиції навчально-виховного процесу: суб'єктні характеристики студента – розвиток активності, творчості;
- із позиції професійно-педагогічної діяльності: суб'єктність викладача слугує поштовхом для розвитку суб'єктності студента [2; 4].

Узагальнюючи наукові погляди на суб'єктність і керуючись метою представленого дослідження, пропонуємо дефініювати суб'єктність як інтегративну властивість людини, що включає здатність і готовність до самовияву в суспільній діяльності, пошук і реалізацію умов для вияву власної активності, бажання та вміння постійно самовдосконалюватися в діяльності та сприймати себе як продюсера власного розвитку, руху вперед.

Аналізуючи погляди дослідників, представлені в науковій літературі, доходимо висновку, що поняття “суб'єктність” часто поєднується з поняттям “позиція”. У контексті нашого дослідження вважаємо доцільним навести наступне визначення. Позиція (лат. *positio* – положення) – 1) стійка система ставлення людини до певних сторін дійсності, що проявляється у відповідній поведінці, вчинках. Позиція – утворення, що розвивається. Зрілість позиції характеризується несуперечністю й порівняною стабільністю; 2) інтегральна, найбільш узагальнена характеристика становища індивіда в статусно-рольовій внутрішньогруповій структурі [7].

У студентському віці важливу роль відіграє формування таких компонентів психічної реальності людини, як самоконтроль, саморегуляція, розвиток рефлексії, прийняття зовнішнього й внутрішнього світів, самостійність, формування ідентичності. Усі перераховані компоненти В. Слободчиков, Є. Ісаєв зараховують до суб'єктних характеристик особистості [8].

Поєднання категорій “суб'єктність” і “позиція” в одне поняття дає підстави тлумачити суб'єктну позицію як здатність суб'єкта освоювати й

творчо перетворювати дійсність, змінювати внутрішній світ, створюючи стратегію і тактику власної життєдіяльності [8].

Суб'єктна позиція, складається з кількох характеристик особистості, діяльності людини та її ставлення до світу:

- стійка внутрішня мотивація вчинків, діяльності, оцінок; наявність системи ціннісних регуляторів дій, вчинків й оцінок, здатність робити вчинки – поведінкові вияви, що регульовані не зовнішніми обставинами, а внутрішніми життєвими цілями, змістом і цінностями;

- уміння свідомо планувати свої дії, керуючись поставленими цілями й системою життєвих цінностей, гнучко проектувати план дій і його зміни, що відбувається залежно від зовнішніх умов і внутрішнього ставлення; здатність регулювати свою активність у процесі досягнення цілей і розв'язання завдань (уміння не тільки ставити, але й утримувати мету, не відволікаючись на інші інтереси);

- сформована самооцінка, уміння побачити себе, свої вчинки в тій або іншій ситуації й всебічно їх оцінити;

- постійне зіставлення себе, своєї діяльності й життєвих планів із навколишнім світом, насамперед з іншими людьми; існування в контексті історії, культури, людських взаємин, здатність до рівноправного діалогу зі світом [1; 9; 10].

У педагогіці вищої школи активно розвивається гуманістичний підхід до розуміння суб'єктної позиції того, хто навчається. Суть його полягає в тому, що студента вважають носієм індивідуального, суб'єктного досвіду, який прагне до розкриття власного потенціалу. Педагогу потрібно тільки допомогти йому, створивши належні педагогічні умови.

Позиція суб'єкта характеризується його готовністю до діяльності, спрямованість якої відображає ціннісні орієнтири особистості, що визначають позицію суб'єкта. Суб'єктна позиція студента – складна цілісна система, що структурно поєднує різні компоненти й способи взаємодії між ними. У педагогічній науці суб'єктну позицію пов'язують із наділенням

індивіда такими якостями, як активність, самостійність, воля й здатність творчо здійснювати специфічні форми життєдіяльності.

На наш погляд, позиція в навчальному процесі зумовлює певну систему ставлення суб'єктів навчання один до одного й безпосередньо до умов і шляху здійснення власної пізнавальної діяльності, що виявляється в активності (навчальній, життєвій, професійній). Суб'єктну позицію студента можна аналізувати як рівень готовності до самозмін, ступінь вираження особистісного й професійного саморозвитку. Пропонуємо кваліфікувати суб'єктну позицію студента як систему відношень, що регулюють власний шлях пізнавальної діяльності й міру вибору її умов (способу, форм і методів навчальної діяльності), можливість саморегуляції, узгодження цих відношень і їх інтеграція для максимально успішної навчальної та професійної діяльності.

Критеріями суб'єктної позиції людини, яка навчається, є: усвідомлений вибір професії, прагнення до особистісної й професійної самореалізації; ставлення до себе як до суб'єкта власної життєдіяльності; уміння самостійно ставити мету, планувати, прогнозувати, раціонально організовувати й корегувати власну життєдіяльність; контролювати, аналізувати й оцінювати себе, свою діяльність і поведінку; прагнути до самоосвіти й самовиховання. Сутнісними ознаками цього стану особистості студента – майбутнього фахівця – є його готовність і здатність: керувати своїми діями; моделювати, планувати способи своєї діяльності, взаємодії; реалізовувати заплановані програми; контролювати хід та адекватно оцінювати результати своїх дій, взаємодій; рефлексувати свою діяльність, діяльність інших, взаємодіяти.

Сучасними науковцями визначена внутрішня структура суб'єктної позиції. Зокрема, М. Боритко її складовими називає: емоційно-сміслову, яка забезпечує функції саморозуміння та саморозвитку, визначає морально-етичні засади світогляду; діяльнісно-ціннісну, що забезпечує функції самооцінки, самовизначення й саморозвитку; поведінково-нормативну, завдяки якій відбувається самореалізація й самоствердження особистості в

навчальній діяльності [2]. Через функції саморозуміння (рефлексивне мислення суб'єкта, створення особистісного змісту), самореалізації (виявлення, розкриття й реалізація своїх сутнісних сил), самоутвердження (усвідомлення себе й ставлення до себе через пред'явлення свого "конкретного Я" іншим людям, для яких воно постає як об'єкт), саморозвитку (самотворення людини, що забезпечує неповторність і відкритість його індивідуальності) і самооцінювання (зіставлення потенціалу, стратегії, процесу й результату своєї й інших навчально-професійної діяльності) суб'єктна позиція студента забезпечує цілісність процесу його професійно-особистісного становлення [2]. Науковці наголошують, що суб'єктній позиції притаманні такі характеристики як усвідомленість, ціннісний характер, що формується в педагогічних взаєминах, зв'язок поверхневих (нормативно-поведінкових) та глибинних (сутнісних) шарів діяльності. Позиція дає змогу уявити той простір, у якому відбувається розвиток, як зовнішній, так і внутрішній. У системі відносин окреслена категорія характеризує особистість у єдності об'єктивного й суб'єктивного, зовнішнього та внутрішнього, актуального й потенційного. Можливість стати суб'єктом освітньої й професійної діяльності з'являється в процесі інтеріоризації зовнішніх регуляторів у внутрішні. Ефективність залежить від адекватності зовнішніх регуляторів внутрішнім позиціям суб'єктності студента.

Отже, суб'єктна позиція є основою розвитку професійно значущих якостей, як-от творчий саморозвиток і самостійність студента. Потреба в самоактуалізації є основним складником зрілості особистості, підготовленістю до професійної діяльності на рівні сучасних вимог суспільства.

Узагальнюючи проаналізовані визначення суб'єктної позиції та її складники, наголошуємо, що суб'єктність студента виявляється в його навчально-пізнавальній діяльності, спілкуванні, самопізнанні та є інтегративною категорією. Пропонуємо кваліфікувати суб'єктну позицію

студента як сукупність характеристик – ціннісних, діяльнісно-регулятивних і характеристик ставлення, стосунків, які виявляються у певних показниках. До показників ціннісних характеристик відносимо цілеспрямованість, потребу в самоактуалізації, усвідомлений вибір професії, бажання вдосконалювати себе в навчальній діяльності, прагнення до самоосвіти, прагнення до професійної самореалізації. Діяльнісно-регулятивні характеристики виявляються через наступні показники: активність у навчанні, саморозвиток, здатність до самостійного ціле створення, уміння планувати власні дії, уміння прогнозувати результати дій, здатність коригувати власну навчальну діяльність, здатність до творчості. Характеристики ставлення, стосунків включають саморозуміння, ставлення до себе як до суб'єкта власної життєдіяльності, розвиток рефлексії, відповідальність за свободу вибору, здатність аналізувати й оцінювати власну навчальну діяльність та інших, самоконтроль. Їх рівень визначається за допомогою діагностичних методик і дає комплексну інформацію щодо рівня сформованості досліджуваної позиції.

Гуманістична педагогіка дає широкий простір для реалізації позиції студента в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Освітній процес дозволяє повною мірою виявити суб'єктні характеристики як викладачу, так і студенту в умовах педагогічної взаємодії.

Сучасний підхід, орієнтований на ідею гуманістичної парадигми про суб'єкт-суб'єктний характер педагогічної взаємодії, кваліфікує педагогічну мету як “відтворення людської якості в людині”, забезпечення умов генезису суб'єктності. Але й у цій зм'якшеній формі залишається головна думка – педагогічної взаємодії, тобто такої несиметричної взаємодії людини з людиною, де один претендує на те, щоб знати більше, ніж інший, і на цій підставі організувати діяльність іншого, причому вибір мети завжди на боці суб'єкта, який перебуває в позиції “учитель”, а присвоєння ідеального результату діяльності – завжди на боці суб'єкта, що перебуває в позиції “учень”. Об'єктність педагогічного процесу передбачає регламентовану

діяльність педагогів та учнів, яка відбувається за загальними вимогами, законами, правилами. Об'єктний підхід передбачає існування певної структури, в якій діють суб'єкти педагогічного процесу. Згідно із суб'єктною парадигмою центрами педагогічного процесу є суб'єкти діяльності – викладачі та студенти, а схеми, технології, моделі перетворюються у педагогічному процесі на умови його перебігу [5].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Узагальнюючи ідеї багатьох науковців, зазначимо, що суб'єктом є особа на вищому рівні своєї активності, діяльності, цілісності, автономності, тобто системою, яка здатна розвиватися й удосконалюватися сама, постійно перебувати в процесі становлення. Суб'єктність особистості студента в освітньому процесі вищого навчального закладу – це якісна й динамічна характеристика людини, що являє собою індивідуальний стиль активності й “цілісний образ себе” у діяльності. Її можна охарактеризувати як сукупність професійних ціннісно-вольових установок, здатність бути активним стратегом своєї освітньої діяльності, досвіду, усвідомленої саморегуляції у взаємодії з людьми, які задають позитивну спрямованість процесу самореалізації студента.

Результати аналізу наукових джерел стосовно особистісно орієнтованої педагогіки уможливають висновок про те, що теорія навчання, орієнтованого на студента, є провідною в зарубіжній педагогіці та актуальною у педагогіці вищої школи України. У контексті сучасної освітньої парадигми позиція педагога стосовно студента змінюється, він втрачає ознаки транслятора знань і керівника у взаєминах зі студентами. Взаємодія в навчально-виховному процесі набуває партнерських ознак, де роль педагога вбачають у допомозі, координації, консультуванні, формуванні умов для розвитку кожної особистості. Перспективами подальших розвідок у даному напрямі вважаємо дослідження умов налагодження та підтримки партнерських взаємин суб'єктів навчання, що є важливим чинником ефективності освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абульханова-Славская К. А. Психология и сознание личности (проблемы методологии, теории и исследования реальной личности) : избранные психол. труды / К. А. Абульханова-Славская ; Академия педагогических и социальных наук ; Московский психолого- социальный ин-т. – Москва – Воронеж : Модэк, 1999. – 224 с.
2. Борытко Н. М. Становление субъектной позиции учащегося в гуманитарном пространстве урока : монография / Н. М. Борытко, О. А. Мацкайлова. – Волгоград : Изд-во ВГИПКРО, 2002. – 572 с.;
3. История педагогики и образования : учеб. пособие для вузов / ред. З. И. Васильева. – М. : Академия. – 2008. – («Высшее профессиональное образование»).
4. Кузьмінський А. І. Морально-етичні засади спілкування суб'єктів едукативного процесу у вищій школі / А. І. Кузьмінський // Вісник Черкаського університету : Серія Педагогічні науки : [зб. наук. ст.]. – Черкаси, 2008. – Вип. 136. – С. 3–7.
5. Кушнір В. А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи : автореф. дис. на здобуття ступеня доктора пед. наук / В. А. Кушнір. – Київ, 2003. – 14 с.
6. Новое педагогическое мышление // под ред. А. В. Петровского. – М. : Просвещение, 1989. – 267 с.
7. Общая психология. Словарь / под. ред. А. В. Петровского // Психологический лексикон. Энциклопедический словарь в шести томах / ред.-сост. Л. А. Карпенко ; под общ. ред. А. В. Петровского. – М. : ПЕР СЭ, 2005. – 251 с.
8. Педагогика : учеб. пособие для студ. пед. учебных заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М. : Школа-Пресс, 1997. – 512 с.

9. Семиченко В. А. Психология педагогической деятельности : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. / В. А. Семиченко. – К. : Вища школа, 2004. – 335 с.

10. Слободчиков В. И. Психология развития человека. Развитие субъективной реальности в онтогенезе / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. – М. : "ШКОЛЬНАЯ ПРЕССА", 2000. – 260 с.

REFERENCES:

1. Abulhanova-Slavskaya, K. A. (1999). *Psihologiya i soznanie lichnosti (problemy metodologii, teorii i issledovaniya realnoy lichnosti) [Psychology and personality consciousness (problems of methodology, theory and real personality research)]*. Moscow – Voronezh: Modek [in Russian].

2. Boryitko, N. M., & Matskaylova, N. M. (2002). *Stanovlenie sub'ektnoy pozitsii uchaschegosya v gumanitarnom prostranstve uroka [Student's subject position formation in the humanitarian space of a class]*. Volgograd: Izd-vo VGIPKRO [in Russian].

3. Vasileva, Z. I. (Eds.). (2008). *Istoriya pedagogiki i obrazovaniya [History of pedagogy and education]*. Moscow: Akademiya [in Russian].

4. Kuzminskyi, A. I. (2008). *Moralno-etychni zasady spilkuvannia subiektiv edukatsiinoho protsesu u vyshchii shkoli [Moral and ethical concept of educational process subjects' communication in higher education institution]*. *Visnyk Cherkaskoho universytetu: Seriya Pedagogichni nauky – Bulletin of Cherkassy University: Series Pedagogical sciences*, 136, 3-7 [in Ukrainian].

5. Kushnir, V. A. (2003). *Teoretyko-metodolohichni osnovy systemnoho analizu pedahohichnoho protsesu vyshchoi shkoly [Theoretical and methodological fundamentals of system-oriented analysis of the higher education institution pedagogical process]*. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

6. Petrovskiy, A. V. (Eds.). (1989). *Novoe pedagogicheskoe myshlenie [New pedagogical thinking]*. Moscow: Prosvetshenie [in Russian].

7. Petrovskiy, A. V. & Karpenko, L. A. (Ed.). (2005). *Psihologicheskiy leksikon. Entsiklopedicheskiy slovar [Psychological lexicon. Encyclopedic dictionary]*. (Vols. 1-6). Moscow: PER SE [in Russian].
8. Slastenin, V. A., Isaev, I. F., Mischenko, A. I. & Shiyanov, E. N. (1997). *Pedagogika [Pedagogy]*. Moscow: Shkola-Press [in Russian].
9. Semychenko, V. A. (2004). *Psykhologhiia pedahohichnoi diialnosti [Psychology of educational work]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
10. Slobodchikov, V. I. & Isaev, E. I. (2000). *Psihologiya razvitiya cheloveka. Razvitie sub'ektivnoy realnosti v ontogeneze [Psychology of human development. Subjective reality development in ontogenesis]*. Moscow: "SHKOLNAYA PRESSA" [in Russian].

Резюме статті:

С. Е. Певная

СТУДЕНТ КАК СУБЪЕКТ ОБРАЗОВАНИЯ: СУЩНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ

В современный период развития цивилизации, когда происходит ее переход от техногенного к информационно-гуманитарному уровню, главной ценностью являются не материальные блага, а владение информацией. Естественным является возрастание роли человеческого фактора, значимость субъектных качеств личности, прежде всего, ответственности за свое саморазвитие и самореализацию. В таких условиях актуализация внутреннего субъектного потенциала человека становится ведущим фактором развития не только личности, но и общества в целом. Современная ситуация, которая объединяет условия свободы с устойчивостью объективных требований к человеку, меняет его позицию во всех жизненных сферах, в частности в образовании. Задание образования состоит в создании условий для формирования студентом личностных смыслов, ценностей и целей своего развития. Реальный результат образования в этих условиях – развитие способности студента – будущего профессионала ощущать образ изменяющегося мира и себя как его части, готовность и умение адекватно реагировать в непредвиденных жизненных и профессиональных ситуациях и оперативно формировать в их контексте соответствующую модель деятельности, поведения. Особый научный интерес в современной ситуации развития человека и общества представляют условия высшего образования, которые являются полем деятельности для реализации субъектной активности личности на определенном этапе ее развития, в период профессиональной подготовки студента к проектированию и реализации профессиональной деятельности. Характерные для современной высшей школы тенденции развития дают основания толковать феномен субъектности личности студента, как один из ведущих факторов личностного и

профессионального становления. Таким образом, актуальными представляются задания раскрытия сущности субъектной позиции студента в образовательном процессе высшего учебного заведения и уточнения особенностей характерных для категории субъекта в образовании. Статья посвящена изложению результатов выполнения вышеупомянутых заданий. В работе приведены результаты анализа научных источников касательно личностно-ориентированной педагогики, что дает возможность сделать вывод о том, что теория обучения, ориентированного на студента, является ведущей в зарубежной педагогике и актуальной в педагогике высшей школы Украины. В контексте современной образовательной парадигмы позиция педагога в отношении студента меняется, он избавляется от признаков транслятора знаний и руководителя во взаимоотношениях со студентами. Взаимодействие в учебно-воспитательном процессе приобретает признаки партнерства, где роль педагога состоит в помощи, координации, консультировании, формировании условий для развития каждой личности.

Ключевые слова: образовательный процесс высшей школы, субъектная активность личности студента, профессиональное становление студента, гуманизация образовательных процессов, сущность субъектной позиции личности студента, особенности категории субъекта в образовании, саморазвитие и самореализация студента.

S. Ye. Pevna

STUDENT AS A SUBJECT OF EDUCATION: ESSENCE AND PECULIARITIES

In the modern period of civilization development when the changeover from industry-related to information-humanitarian level is taking place, core value is not material wealth but information awareness. Natural is the increase of human factor role, significance of personality subject qualities, first of all responsibility for the personal development and self-realization. In this context actualization of human subject potential becomes the major factor of personality development and of the

society evolution in general. The contemporary situation that integrates conditions of autonomy with stability of objective requirements to an individual, changes his position in all spheres of life, particularly in education. Education mission involves creating conditions for student's formation of personal meaning, personal development values and goals. Actual outcome of education within this framework is student – future professional self-realization, developing the ability to feel the image of the changing world and oneself as a part of it, readiness and competence to react adequately to unpredictable real-life and professional situations and to form efficiently a relevant model of activity, behaviour with reference to them. Conditions of higher education that are the sphere of activity for personality subject activity realization at a certain stage of development, in the period of professional training for projecting and realization of professional activity are of particular academic interest in the modern situation of human and social development. Development trends characteristic of the present-day higher school give grounds for interpreting the phenomenon of personality subjectivity as one of the leading factors of personal and professional formation. Consequently, the objectives of subject position disclosure in the teaching and learning activities of the higher education institution and specification of peculiarities inherent to a category of subject in education appear to be currently important. The article is devoted to supporting the objectives mentioned above. The results of learned treatises analysis concerning person-centered pedagogy are quoted in the research, that enables to conclude that student-centered learning theory is leading in foreign education and pertinent in higher school pedagogy of Ukraine. Within the framework of modern educational paradigm the attitude of pedagogue towards students is changing, he loses the properties of knowledge translator and leader in relationship with students. Cooperation in education and bringing-up process obtains the qualities of partnership and the pedagogue's role consists in assistance, coordination, consulting, organization of conditions for each personality development.

Key words: higher school educational process, student's subject activity, student's professional formation, educational processes humanization, essence of student's personality subject position, category of subject peculiarities in education, student's personal development and self-realization.